آموزش خط پهلوی

فرهاد نیلوفری

ادبیات پهلوی :

رساله ها و متن هایی که به زبان پهلوی در دست است بیشتر در سده های نخست اسلامی تدوین شده است. همه این آثار مبتنی بر روایات و سنتهای دینی و ادبی و کتبی و شفاهی زرتشتیان در دوران ساسانی است.

بزرگترین کتاب به پهلوی، دینکرد **(دینکَرت) است که دانشنامه دین زرتشتی بود و اگرچه بخشی از آن نابود شده ولی بیشتر آن به دست ما رسیده است.** بندهش **(بون دَهِشن) کتابی دیگر است که محتوایی علمی – دینی دارد و بیانگر جهان بینی و دانش ایران دوره ساسانی است. همچنین** زاتِسپَرَم. ماتیکان هزار دادِستان **کتابی مربوط به فقه و حقوق زرتشتی است.** زند اوستا **یعنی ترجمان اوستا به پهلوی نیز از جمله آثار مهم پهلوی اند.** زند وهومن یشت **(بهمن یشت یا یسن) مربوط به یشتی است گمشده که به دست ما نرسیده و به همین جهت با توجه به نبود اصل اوستایی، در اصالتش تردید وجود دارد. کتاب هایی چون** شِکند گمانیک ویچار **(گفتار گمان شکن) و** گجستگ ابالیش **آثاری هستند برای بحث فلسفی و کلامی که در دوره اسلامی برای دفاع از کیان دین زرتشتی نوشته شده اند. کتابهایی چون** جاماسب نامه **و ... ظاهرا حالت پیشگویی آینده را دارند و سخن از پیشگویی سرنگونی ساسانیان و یورش تازیان میزنند. ولی با توجه به سبک و محتوا به گمان میرسد پس از اسلام و به جهت نگهداشت ایمان مردم و دادن امید به آنها نگاشته شده یا ویرایش شده اند.** مینوی خرد **و** اندرز آتورپات مانسپندان **و**یادگار بزرگمهر **(ادیاتکاری وزرگمتر) کتابهایی اخلاقی برای پند و اندرز.** کارنامه اردشیر بابکان **(کارنامکی ارتخشیری پاپکان) و** یادگار زریران **(ادیاتکاری زریران) کتابهایی مربوط به ادبیات حماسی و تاریخی و** درخت آسوریک **منظومه ای زیبا که به همراه یادگار زریران آنرا از دوران اشکانی می دانند.** ارداویراف نامه **(ارتاویراف نامک) یکی از محبوب ترین آثار ادب پهلوی که مربوط به سفر مینوی موبدی به نام** ارداویراف **به بهشت و دوزخ است. پس از اسلام شاعری زرتشتی به نام** بهرام پژدو **آنرا با نام** زراتشت نامه **به نظم کشید. نسخه نخستین ارداویراف نامه را در اثری دیگر به پهلوی یعنی** کتیبه کرتیر موبد **مربوط به سده سوم میلادی می بینیم. که حتی باعث شده گروهی گمان برند که ارداویراف همان کرتیر است.** نامه شهرستانهای ایران **(نامکی شتریایی ایران) دفتری تاریخی درباره تاریخچه شهرهای ایران است. دفترهای دیگری چون** اندرزهای خسرو انوشه روان، نامه خسرو و ریدک، داروی خرسندی،اندرز پوریوتکیشان، روایات پهلوی نامه اشاوهیشتان **و شمار دیگری آثار کوچک پهلوی (گاهی در ترجمان عنوان به جای نامه از رساله بهره میبرند) وجود دارند. که برخی از آنها مانند** ارداویراف نامه **و** کارنامه اردشیر بابکان **و** زند وهومن یشت **و** بندهش **و ... زودتر به فارسی ترجمان شده اند. ولی برخی یا ترجمان نشده و یا کامل ترجمان نشده اند.**

آشنایی با خط پهلوی کتابی :

برای نوشتن به زبان پهلوی 2 نوع خط بر جا مانده است که شامل:

1-خط کتابی یا متصل2-خط کتیبه ای یا منفصل

این2 نوع خط در نوشتن تفاوتهای زیادی دارند که ما در این نوشته به توضیح خط پهلوی کتابی خواهیم پرداخت.

yasna33@yahoo.com

خط پهلوی کتابی دارای 14 حرف است که از راست به چپ نوشته می شود:

خ	x	h		ک	g-k	k		آ–ا	a-ā	ʾ	
ه	h	h		ر–ل	r-l	l		ب	b	b	
گ	g	g		م	m	m		ی	y	y	
ج	j	y		س	s	s		و	w	w	
د	d	d		ف–پ	f-p	p		ز	z	z	
ر	r	r		ش	š	š		ژ/چ	z-č	c	
ن / ا نشان دهنده اخر کلمه	n	n		تنها در هزوارشها	E			ت–د	t-d	t	

****نکته: حروفی که با رنگ قرمز نوشته شده است برای حرف نویسی بکار میرود و در هزوارشها با حرف بزرگ نوشته میشود و حروف آبی رنگ در آوانویسی استفاده می شود.****

yasna33@yahoo.com

یکی از مشکلات یادگیری خط پهلوی استفاده از یک نشانه برای چند آوا مختلف است مثل: د - ی -گ که از یک نشانه استفاده می شود و در هنگام نوشتن متصل خواندن آن سخت تر نیز میشود که باید متنها ی زیادی برای سهولت در خواندن استفاده شود و تمرین زیادی نمایید. در جدول زیر طرز نوشتن حروف پهلوی به صورت متصل آورده شده است.

جدول نگارش حروف پهلوی به صورت متصل

برای آموزش خط پهلوی یادگیری کامل و تمرین جدول زیر ضروریست

	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

yasna33@yahoo.com

هُزوارِش ها :

یکی از ویژگی های نگارشی زبان پهلوی و بیشتر زبانهای ایرانی میانه وجود هزوارش در آنهاست. هزوارشها کلمات آرامی الاصلی هستند که به خط پهلوی نوشته می شدند ولی معادل پهلوی آنها به تلفظ در می آمد. مثلا حرف اضافه – از – بصورت پهلوی نوشته می شود و MN حرف نویسی میشود که نشان دهنده تلفظ men آرامی می باشد. ودر هنگام خواندن az تلفظ می گردد.

علل وجود هزوارش در زبان پهلوی:

در زمان هخامنشیان مکاتبات دولتی به زبان و خط آرامی انجام می گرفت . بدین گونه که کاتبان آرامی زبان مراکز حکومتی مضمون نامه ها را که به زبان هر ناحیه به آنها شفا ها گفته می شد ،به آرامی ترجمه می کردند و می نوشتند و در مقصد نیز نامه ها را دبیران آرامی زبان همان ناحیه به زبان همان ناحیه بر می گرداندند پس از آن بتدریج از حدود قرن سوم قبل از میلاد که زبانهای ایرانی در نوشتن به کار گرفته شدند و این زبانها به خط آرامی و سپس به خطوط تحول یافته از آرامی همانند پهلوی نوشته شدند. حفظ سنت آرامی نویسی موجب شد که برخی از کلمات این زبان همچنان در نگارش بر جای بماند .اما همانگونه که روش دبیران آرامی زبان دوره هخامنشی در هنگام ترجمه نامه ها بود هرگز این کلمات به صورت اصلی خود تلفظ نمی شدند بلکه معادل ایرانی آنها در هر زبان به تلفظ در می آمد .بعدها که دبیران و کاتبان ایرانی تلفظ اصلی این هزوارش ها را نمی دانستند فقط شکل این کلمات را به خاطر می سپردند.و به صورت پهلوی تلفظ می کردند.

yasna33@yahoo.com

اکنون به برخی از هزوارش های پهلوی نگاه کنید :

هزوارش	حرف نویسی	آوانویسی	معنی
[illegible]	BYN	andar	در-اندر
[illegible]	OL	ō	به
[illegible]	QDM	abar	بر
[illegible]	MN	az	از
[illegible]	MNW	kē	که
[illegible]	AMT	ka	اگر-چون -وقتی که
[illegible]	AYK	kū	که-کجا
[illegible]	W	ud	و
[illegible]	PWN	pad	به
[illegible]	AYŠ	kas	کس
[illegible]	KRA	har	هر
[illegible]	ZNE	ēn	این
[illegible]	YDE	dast	دست
[illegible]	ZK	ān	آن
[illegible]	LA	nē	نه
[illegible]	L	man	من
[illegible]	lk	t ō	تو
[illegible]	OLE	awē	او
[illegible]	LNE	amā	ما
[illegible]	LKWM	ašmā	شما
[illegible]	OLE-šan	awē-šān	آنها

yasna33@yahoo.com

اعداد در زبان پهلوی

برای نگارش اعداد، نشانه‌های زیر به‌کار می‌رود :

ēk	1
dō	2
sē	3
čahār	4
panǰ	5
šaš	6
haft	7
hašt	8
nō(h)	9
dah	10
yāzdah	11
wīst	20
wīst ud ēk	21
sīh	30
sīh ud ēk	31
čehel	40
čehel ud ēk	41
panǰāh	50
šast	60
haftād	70
haštād	80
nawad	90
ē sad / sad	1 × 100 و 100
dō sad	(2 × 100) 200
ē hazār / hazār	1 × 1000 و 1000
dō hazār	2000

به عبارت زیر توجه کنید.

PWN ŠM Y yz̲dʾn

pad nām ī yazdān

بنام یزدان

همانطور که مشاهده می کنید سطر اول حرف نویسی متن است که باتوجه به اینکه 3 کلمه نخست هزوارش می باشد با حروف بزرگ نوشته شده است و در آوانویسی بصورت پهلوی ترجمه شده است

علامت خط تیر ه زیر کلمه Z بدین سبب است که در پهلوی گاهی اوقات بجای استفاده از حرف ز از حرف ی استفاده میشود این موضوع در برخی حروف دیگر مثل ی بجای ب نیز د یده می شود.(نکته:نوع حرف نویسی و آوا نویسی در این کتاب بر گرفته از روش مکنزی می باشد.)

املای تاریخی:

اگر به حرف نویسی و آوا نویسی کلمات پهلوی توجه کنید متوجه می شوید در برخی مواقع حرف نوشته شده در پهلوی به صورت دیگرآوا نویسی می شود مثل (winād) به معنی گناه که املای آن در پهلوی بصورت wnas می باشد.این امر بعلت وجود املای تاریخی است یعنی این کلمه در گذشته وناس بوده که تلفظ آن به ویناه تبدیل شده است ولی نوع نوشتن مانند گذشته است در فارسی نیز این چنین مواردی وجود دارد مانند کلمه خواهر که xwāhar نوشته می شود ولی xāhar خوانده می شود .

yasna33@yahoo.com

حرف نویسی و آوا نویسی چند واژه پهلوی

دوم	dudigar	dtykl	[Pahlavi script]	پس	pas	AHL	[Pahlavi script]
سوم	sidigar	stykl	[Pahlavi script]	پارسا	ahlaw	ʾhlwbʾ	[Pahlavi script]
کدام	kadām	ktʾm	[Pahlavi script]	اهریمن	ahreman	ʾhlmnʾ	[Pahlavi script]
بزرگ	mahist	mhystʾ	[Pahlavi script]	اورمزد	ohrmazd	ʾwhrmzd	[Pahlavi script]
اندیشه	menišn	mynšnʾ	[Pahlavi script]	بردن	burdan	bwltnʾ	[Pahlavi script]
پرسید	pursid	pwrsyt	[Pahlavi script]	گفتن	guftan	YMLLWN-tn	[Pahlavi script]
پاسخ	passox	pshwʾ	[Pahlavi script]	رسیدن	rasidan	YHMTWN-tn	[Pahlavi script]
چگونه	Čiyon	Čygwn	[Pahlavi script]	کند	kuned	OBYDWN-yt	[Pahlavi script]
نیک	weh	šPYL	[Pahlavi script]	گناه	wināh	wnʾs	[Pahlavi script]
بودن	budan	YHWNʾ-tn	[Pahlavi script]	زیان	zy ān	zydʾnʾ	[Pahlavi script]
خدا	xwadāy	hwtʾy	[Pahlavi script]	دین	den	dynʾ	[Pahlavi script]

yasna33@yahoo.com

اکنون برای تمرین بند نخست متن پهلوی اندرز خسرو انوشیروان که آنرا حرف نویسی ، آوانویسی و معنی نموده ام را در اختیار شما قرارمی دهم .

[illegible]

[illegible]

۱- [illegible]

۲- [illegible]

۳- [illegible]

۴- [illegible]

۵- [illegible]

۶- [illegible]

۷- [illegible]

۸- [illegible]

۹- [illegible]

۱۰- [illegible]

۱۱- [illegible]

۱۲- [illegible]

۱۳- [illegible]

۱۴- [illegible]

۱۵- [illegible]

yasna33@yahoo.com

حرف نویسی:

PWN ŠM Y yazdan ytk nywk

[an d l c' Y hwslw' Y kwatan']

1. aytwn' YMLLWN d AYK anwŠk lwban hwslw' Y kwatan' BYN
2. HNA AMT pwlgas YHWN'd py š MN ZK AMT yan MN tn'
3. ywdtak bwt PWN a n d l c OL gyhanykan gwpt AYK cygwn AMT
4. ZNE yan MN tn' Y L ywdtak byd ZNE taht Y L QDM
5. YAHSNNyt W PWN aspanwl YBLWNyt W PWN aspanwl BRA HNHTWN'yd
6. W PWN sl Y gyhanykan wang OBYDWN-x AYK mltwman MN wnas
7. krtn' BRA pahlycyd W PWN krpk wlcšnyh twhšak YHWN'yt
8. W CBW Y gytyk PWN hwal YAHSNNyt' AMT ZNE ZK tn' AYT MNW
9. Yt-MHL BRA ZNE tn' bwt ZNE mltwm PWN 3 gam nzdyktl
10. bwt PWN KRA gas W zman ahlay yh W CBW Y gytyk BRA
11. apzwt Y LZNE YWM bahl Y lymn yh lad KRA MNW YDE QMD
12. HNHTWN'yt ADYN- š PWN blšnwm BRA apayt HLLWN'stn' aywp
13. PWN ycŠn Y yazdan OL hmpwrsgyh Y wyhan LA ŠBKWN'd yt-MHL
14. Škwh Y hwtayh lad YDE OL AYŠ LA YHBWNd Y LZNE
15. YWM bahl Y lymn yh lad AYŠ YDE QDM LA HNHTWN'YT.

yasna33@yahoo.com

آوانویسی:

Pad nām ī yazdān jadag ī nēk

[handarz ī husraw ī kawādān]

1-ēdōn gōwēnd kū anōšag ruwān husraw ī kawādān andar
2-ēd ka purrgāh būd pēš az ān ka gyān az tan
3-judāg būd pad handarz ō gēhānīgān guft kū čiyōn ka
4-ēn gyān az tan ī man judāg bid ēn taxt ī man abar
5-dārēd ud pad aspānūr barēd ud pad aspānūr be nihēd
6-ud pad sar ī gēhānīgān wāng kunēd kū mardōmān az winãh
7-kardan be pahrēzēd ud pad kirbag warzišnīh tuxšāg bawēd
8-ud xīr gētīg pad xwār dārēd kū ēn ān tan ast kē
9-yad fradāg be ēn tan būd ēn mardōm pad sē gām nazdīktar
10-būd pad har gāh ud zamān ahlāyīh ud xīr ī gētīg be
11-abzūd ī im rōz bahr ī rēmanīh rāy har kē dast abar
12-nihēd ēg-iš pad baršnūm be abāyēd šustan ayāb
13-pad yazišn ī yazdān ō ham pursagīh ī wehān nē hilēnd ud yad fradāg
14-škōh ī xwadāyīh rāy dast ō kas nē dād ī im
15-rōz bahr ī rēmanīh rāy kas dast abar nē nihēd

yasna33@yahoo.com

ترجمه فارسی:

به نام یزدان نیک بخت

اندرز خسرو قبادان

چنین گویند که انوشه روان خسرو قبادان(خسرو پسر قباد) هنگامی که در حال مرگ بود پیش از آنکه جان از تن جدا شود به اندرز به گیهانیان (مردمان گیتی) گفت که زمانی که این جان از تن من جدا شود این تخت مرا بردارید و به آرامگاه ببرید و به آرامگاه بگذارید و در حضور گیهانیان (مردمان گیتی) بانگ زنیدکه ای مردم از گناه کردن بپرهیزید و به کار ثواب کوشا باشید و امور دنیوی را خوار دارید که این آن تن است که تا دیروز به مردم از سه گام نزدیکتر بود و همه گاه و همه زمان پارسا و به امور دنیوی بیافزود واکنون بخاطر نجاست هر کس دست (برآن) بزند آنگاه اورا به برشنوم باید شستن(باید در مراسم تطهیرمخصوص زرتشتیان پاکیزه شود) و به نیایش یزدان و معاشرت با نیکان نگذارند و تا دیروز به سبب شکوه فرمانروایی دست به کسی نداد که امروز به سبب نجاست کسی دست بر او نمی گذارد.

تهیه و تنظیم

فرهاد نیلوفری

89/6/20

www.zbastani.blogfa.com
www.yasna.tk

معرفی چند کتاب مفید برای یادگیری زبان پهلوی که از آنها در این کتاب سود برده شده است:

1-زبان پهلوی ادبیات و دستور آن ژاله آموزگار انتشارات معین

2-فرهنگ کوچک زبان پهلوی دیوید مکنزی انتشارات پژوهشگاه

3-راهنمای زبانهای باستانی ایران دکتر ابوالقاسمی انتشارات سمت 2جلدی

4-متن های پهلوی جاماسب آسانا ترجمه سعید عریان انتشارات سازمان میراث فرهنگی

yasna33@yahoo.com